

КОРОТУН О. М.,
кандидат юридичних наук,
докторант
(Науково-дослідний інститут
публічного права)

УДК 342.9:347(77+78)
DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736-2019-3-2-10>

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА ОХОРОНА ЗАСОБІВ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ УЧАСНИКІВ ГОСПОДАРСЬКОГО ОБОРОТУ, ТОВАРІВ ТА ПОСЛУГ

У статті проаналізовані різні підходи вітчизняних та зарубіжних вчених до сутності охоронної функції права, розкрита роль адміністративно-правової функції в охороні засобів учасників господарського обороту, товарів та послуг, подається його авторське визначення.

Ключові слова: право, функції, адміністративне право, охорона, засоби індивідуалізації, товари, послуги.

В статье проанализированы различные подходы отечественных и зарубежных ученых в сущности охранительной функции права, раскрыта роль административно-правовой функции в охране средств участников хозяйственного оборота, товаров и услуг, дается его авторское определение.

Ключевые слова: право, функции, административное право, охрана, средства индивидуализации, товары, услуги.

The article analyzes different approaches of domestic and foreign scientists to the essence of the protective function of law, the role of administrative and legal functions in the protection of means of participants in economic turnover, goods and services, is given his author's definition.

Key words: law, functions, administrative law, protection, means of individualization, goods, services.

Вступ. На етапах розвитку суспільства існували різні уявлення про власність. Значна увага охороні права власності приділялася ще за часів античності. Питання, пов'язані із власністю, знаходимо у працях Платона, Арістотеля, філософські думки, пов'язані із різними формами власності, – у працях Дж. Локка, Г.В.Ф. Гегеля, К. Маркса, Ф. Енгельса та інших філософів. Розвиток соціальних і економічних відносин висували на перший план потреби суспільства в охороні приватної власності. У вітчизняній юридичній науковій думці кінця ХІХ ст. А.І. Віцин та В.І. Синайський поряд із правом володіння, користування та розпорядження окремою правомочністю права власності виокремили «право охорони власності» [1, с. 249].

В середині 60-х років минулого століття З.М. Рахлін дійшов висновку, що адміністративно-правова охорона власності здійснюється у сфері суспільних відносин, які регулюються адміністративним правом. На думку вченого, держава, встановлюючи загальні заборони, не дозволяє здійснювати визначені дії, які можуть завдати шкоди власності. Нормами встановлюються загальні правила поведінки людей у процесі управління і використання власності. Такими загальними заборонами встановлюється обов'язок для певних осіб не здійснювати дій, заборонених нормами права, якщо вони можуть завдати шкоди власності. Загальні забо-

рони не встановлюють конкретних адміністративно-правових відносин, але мають значне мобілізаційне значення, оскільки визначають поведінку людей у процесі використання власності. Порушення загальної заборони – це скоєння таких дій, якими завдано або могло б бути завдано шкоди власності, вони спричиняють вже конкретні адміністративні відносини між порушником і компетентним органом державного управління [2, с. 13; 3, с. 29].

Правові стандарти, які забезпечують охорону прав власників, засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів та послуг обумовлює і примусовий вплив адміністративного права на відносини, що ним регулюються.

Для забезпечення ефективної адміністративно-правової охорони засобів індивідуалізації необхідно з'ясувати правову природу та їх змістовне наповнення. Дослідження цього питання є теоретичною платформою для вдосконалення адміністративно-правової охорони суб'єктивних прав власників, законних користувачів та інших учасників відносин галузі охорони об'єктів права інтелектуальної власності.

Питання охорони будь-якої форми права власності, в тому числі й засобів індивідуалізації учасників, є функцією держави, яка покликана забезпечити охорону права власності та діяльність суб'єктів господарювання. Забезпечуючи охорону права власності, дотримання правового порядку в суспільстві, держава встановлює заборону незаконного використання права власності, правила поведінки учасників господарського обороту, товарів та послуг, а у разі порушення встановлених правил, притягує винних осіб до юридичної відповідальності.

Теоретичною основою нашого дослідження є праці сучасних вітчизняних вчених. Серед праць за суміжною тематикою необхідно відзначити праці В.В. Галунька, О.В. Кульчицької, І.О. Личенка, А.Г. Майданевича, О.І. Нікитенка, Г.С. Римарчука, О.П. Світличного, О.В. Тандира, А.В. Чукаєвої та інших. Проте системне дослідження засобів індивідуалізації у працях цих вчених не здійснювалося. Окремим аспектам правової охорони засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів та послуг нормами кримінального та цивільного права приділяли увагу П.С. Берзін та А.О. Козинець.

Завдяки доробку вказаних та інших вчених було розкрито розуміння адміністративно-правової охорони права власності, створено теоретичну базу охорони та захисту об'єктів права інтелектуальної власності.

Актуальність статті полягає у практичній відсутності галузевих розвідок щодо адміністративно-правової охорони засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів та послуг як необхідної передумови для формування адміністративно-правової охорони засобів індивідуалізації від їх незаконного використання.

Постановка завдання. Метою статті є розкриття сутності адміністративно-правової охорони, а також надання авторського визначення поняття адміністративно-правової охорони засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів та послуг.

Результати дослідження. В сучасних умовах, коли декілька суб'єктів господарської діяльності виробляють одну й ту саму продукцію, надають послуги одного виду, які можуть бути різні як за ціною, так і за якістю, надають споживачеві можливість відрізнити один і той же товар або послугу однієї особи від такого ж товару (послуги), що виробляється різними суб'єктами господарювання за допомогою засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів та послуг. Такими засобами індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів та послуг, на думку О.П. Світличного, є торговельні марки, комерційні найменування, географічне зазначення походження товару [4, с. 196].

Правовий режим та сутність засобів індивідуалізації у межах наукового дослідження та у законодавстві є не збалансованим. Протягом тривалого часу використання окремих розрізняльних позначень є предметом нормативного впорядкування та наукового дослідження [5, с. 130].

Разом із тим діяльність окремих суб'єктів господарювання спрямовується не на задоволення зростаючих потреб людини, суспільства, держави, а навпаки на особисте, як правило, незаконне збагачення за рахунок порушення прав та законних інтересів інших учасників господарської діяльності. Наслідки цього процесу не обмежуються сферою гос-

подарської діяльності, а впливають на інші сфери суспільного життя, істотно позначаючись на ефективності функціонування механізму ринкової економіки держави взагалі, та механізму захисту інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності людини зокрема [6, с. 3].

Вказані об'єкти права інтелектуальної власності підлягають правовій охороні нормами приватного і публічного права. Охоронний вплив права здійснюється за допомогою спеціальних охоронних норм, а також регулятивних, спрямованих на охорону суб'єктивних прав [7, с. 226].

Провідну роль в адміністративно-правовій охороні від незаконного використання засобів індивідуалізації відіграє адміністративне право, яке, зберігаючи своєрідність, виражену в його предметі й методи, тісно взаємодіє практично зі всіма галузями права. Характеризуючи цю взаємодію, треба мати на увазі, що право охоплює своїм регулятивним впливом найрізноманітніші галузі та сфери суспільного життя [8, с. 40] і «практично поширюється на всі факти і події, охоплює як позитивні, так і негативні моменти буття [9, с. 77].

Сутність правової охорони в адміністративному порядку висвітлює О.І. Харитонова. Вона вважає, що у разі порушення вимоги поводитись певним чином замість регулятивних правовідносин виникають охоронні (регулятивні трансформуються в охоронні), підставою до чого є припис норми права та вчинення адміністративного делікту. В цьому випадку йдеться вже не про реалізацію встановлених адміністративно-правових регулятивних норм, якими були визначені вимоги до поведінки зобов'язального суб'єкта, а про реалізацію положень адміністративно-правових норм, які передбачають встановлення нових прав і обов'язків [10, с. 38].

Досліджуючи різні форми права власності та класифікуючи об'єкти адміністративно-правової охорони права власності за критерієм форми власності на: 1) право власності українського народу; 2) право приватної власності; 3) право державної власності 4) право комунальної власності В.В. Галунько зазначає, що «кожній із форми права власності притаманні як загальні для всіх них, так і спеціальні – тільки для них – суттєві особливості, пов'язані з механізмом створення, набуття, володіння, користування, розпорядження, управління та охорони, який встановлюється, регулюється та охороняється від порушень адміністративним законодавством України» [11, с. 95].

На відміну від наведених форм власності, право інтелектуальної власності – це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, який становлять особисті немайнові права інтелектуальної власності та (або) майнові права інтелектуальної власності, зміст яких щодо торговельних марок, комерційних найменувань та географічних зазначень як засобів індивідуалізації учасників господарського обороту товарів та послуг визначається цивільним законодавством, іншими спеціальними законами і не завжди притаманний загальним формам охорони права власності.

Така відмінність полягає у наступному:

- 1) право інтелектуальної власності та право власності на річ існують як самостійні правові категорії. Перехід права на об'єкт права інтелектуальної власності не означає переходу права власності на річ, перехід права власності на річ не означає переходу права на об'єкт права інтелектуальної власності;
- 2) об'єктом права інтелектуальної власності може бути визнаний лише такий результат творчої діяльності, який відповідає встановленим вимогам закону. Тільки після цього такий об'єкт підпадає під правову охорону, в тому числі й адміністративно-правову;
- 3) право інтелектуальної власності, хоча і є виключним правом, обмежено певним строком;
- 4) за колом творців об'єкта права інтелектуальної власності, яка може не збігатися із загальною цивільною дієздатністю;
- 5) підставами виникнення (набуття) права інтелектуальної власності;
- 6) необхідністю спеціального врегулювання відносин у разі створення об'єкта інтелектуальної власності у зв'язку з виконанням трудового договору;

- 7) необхідністю спеціального врегулювання відносин у разі створення об'єкта інтелектуальної власності на замовлення;
- 8) специфічним володінням особистими немайновим правом інтелектуальної власності та їх охорони;
- 9) правовими наслідками невизнання права інтелектуальної власності;
- 10) способами використання об'єктів права інтелектуальної власності;
- 11) специфічністю охорони майнових прав інтелектуальної власності.

Разом із тим, засобам індивідуалізації притаманні як загальні для всіх об'єктів права інтелектуальної власності, так і спеціальні, специфічні правові відмінності, що дозволяє відрізнити адміністративно-правову охорону засобів індивідуалізації від адміністративно-правової охорони загальної форми права власності. Специфіка адміністративно-правової охорони засобів індивідуалізації дає підстави висловити думку, що засоби індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів та послуг у загальній системі охорони права власності слід розглядати як відносно самостійний інститут, покликаний забезпечити охорону і захист прав власників, а також всіх учасників суспільних відносин, що виникають у діяльності суб'єктів господарювання та публічної адміністрації.

Будучи правовими засобами індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів та послуг, вказані об'єкти промислової власності підлягають правовій охороні. Слід додати, що у сфері охорони засобів індивідуалізації право виконує відповідні функції, проте їх «регулювальна» або «охоронна» дія є різною в різних суспільствах та різних хронологічних межах. Тому право, як найбільш дієвий регулятор суспільних відносин, вирізняється також своїм функціональним навантаженням, у якому домінують або регулятивні, або охоронні властивості. Ефективність правового регулювання серед багатьох чинників не в останню чергу зумовлюється результативністю правового впливу – правовими функціями [12, с. 44–45].

Результати досліджень В.В. Галуцького, розглядаючи особливості адміністративно-правової охорони інтелектуальної власності, доходять до висновку, що «складовою комплексного міжгалузевого інституту права інтелектуальної власності є адміністративно-правова охорона суб'єктів інтелектуальної власності. Суб'єкти публічного управління здійснюють адміністративно-правову охорону суб'єктів інтелектуальної власності у двох основних формах: шляхом здійснення державної реєстрації об'єктів інтелектуальної власності та видання на них охоронних документів, застосуванням до порушників режиму інтелектуальної власності засобів адміністративного примусу» [13, с. 310].

Такий підхід до адміністративно-правової охорони прав власників об'єктів права інтелектуальної власності є дещо звуженим, але має право на наукове життя як ідеальна конструкція адміністративно-правової охорони засобів індивідуалізації (торговельних марок, комерційних найменувань та географічних зазначень).

Охоронна функція адміністративного права у дослідженій сфері полягає й у здійсненні попереджувальних (запобіжних) заходів, що вживають уповноважені суб'єкти публічної адміністрації з метою недопущення визнаних на рівні норм закону охорону визнаних прав і інтересів. З метою недопущення незаконного використання засобів індивідуалізації держава застосовує специфічні прийоми регулювання суспільних відносин. Такими попереджувальними (запобіжними) заходами є:

- 1) організація уповноваженим суб'єктом публічної адміністрації приймання заявок, проведення їх експертизи, прийняття рішення щодо них;
- 2) державна реєстрація та ведення обліку об'єктів права інтелектуальної власності;
- 3) попереднє включення об'єктів права інтелектуальної власності в митний реєстр та митне оформлення товарів, що містять засоби індивідуалізації;
- 4) ведення митного реєстру об'єктів права інтелектуальної власності, які охороняються відповідно до закону на підставі заяв прав власників;
- 5) вилучення із господарського обороту товарів, позначених засобами індивідуалізації, що порушують суб'єктивні права їх власників та законних користувачів, а також права споживачів;

б) публікації в засобах масової інформації повідомлень про порушення права інтелектуальної власності суб'єктами публічної адміністрації;

7) роз'яснення судами змісту судового рішення щодо порушення права інтелектуальної власності.

Складовою адміністративно-правової охорони засобів індивідуалізації є адміністративний примус. Правові норми, які містяться у цих правових актах, можуть мати форму матеріальних або процесуальних норм.

Слушною є думка С.С. Алексєєва, що правове регулювання завжди здійснюється завдяки особливому «інструментарію», притаманному лише правовому механізму, покликаному юридично гарантувати досягнення цілей, які ставить законодавець, видаючи або санкціонуючи юридичні норми в межах певних типів – «моделей» юридичного впливу [14, с. 348].

Висновки. Аналіз законодавчих актів та наукових думок вказує, що охоронна функція встановлює та гарантує з боку держави систему різноманітних організаційних, економічних, фінансових та правових заходів охорони та захисту засобів індивідуалізації їх незаконного використання.

Таким чином, адміністративно-правова охорона засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів та послуг – це відносно самостійний інститут у сфері охорони права власності, покликаний забезпечити охорону і захист всіх учасників суспільних відносин, що виникають у сфері діяльності публічної адміністрації та суб'єктів господарювання.

Список використаних джерел:

1. Вишнь А.И. Русское гражданское право. СПб : Типография Д.В. Чичинадзе, 1897. 375 с.
2. Рахлин З.М. Административно-правовая охрана социалистической собственности в СССР: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Москва, 1965. 36 с.
3. Рихлин З.М. Административно-правовая охрана социалистической собственности: монография. Рига : Издание НТОРЭ им. А. Попова, 1977. 124 с.
4. Світличний О.П. Право інтелектуальної власності: Підручник. Вид. 2, змін. і доп. Київ : НУБіП України, 2017. 355 с
5. Кодинець А.О. Історія становлення та розвитку правової охорони засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту товарів і послуг. *Держава і право. Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки.* № 25. Київ : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2007. С. 129–133.
6. Берзін П.С. Незаконне використання засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів та послуг: аналіз складів злочину, передбаченого ст. 229 КК України: автор. дис. ... на здобуття наук. ступеня док. юрид. наук. Київ, 2004. 22 с.
7. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: підручник. Харків : Консум, 2006. 688 с.
8. Адміністративне право України: навчальний посібник у 2-х томах / Галунько В.В., Олефір В.І., Пихтін М.П. та інші / За заг. ред. В.В. Галунька. Херсон : ПАТ «Херсонська міська друкарня», 2011. Т.1: Загальне адміністративне право. 320 с.
9. Ковальський В. Охоронна функція права: [монографія]. Київ : Юрінком Інтер, 2010. 336 с.
10. Харитонова О.І. Адміністративно-правові відносини: концептуальні засади та правова природа: автореф. дис. ... док. юрид. наук. Одеса, 2004. 38 с.
11. Галунько В.В. Охорона права власності: адміністративно-правові аспекти : монографія. Херсон : ХМД, 2008. 348 с.
12. Зінченко В.М. До питання про сутність і значення охоронної функції права. *Часопис Київського університету права.* 2012. № 3. С. 44–48.
13. Галунько В.В. Адміністративно-правова охорона права власності в Україні: дис. ... док. юрид. наук. Харків : НУВС. 498 с.
14. Алексеев С.С. Общая теория права: курс: в 2-х т. Москва : Юрид. лит., 1982. Т. 1. 542 с.

